

PROLOG

De ce nu poate vulpea să semene mai mult cu un câine?

SĂ PRESUPUNEM CĂ VREI SĂ CONSTRUIEȘTI câinele perfect. De ce ai avea nevoie? În primul rând de loialitate și de inteligență. Fără acestea nu se poate. Apoi, de o nutriție simpatcă, poate de niște ochi buni, blânzi, și de o coadă stufoasă și încovrigată care se mișcă frenetic de bucuria vederii când încă nici n-ai intrat bine în casă. La acestea s-ar mai putea adăuga o blană pestriță, de corcitură, care strigă: „N-oi fi eu cel mai frumos câine din lume, dar te iubesc și am nevoie de tine și tu știi asta”.

Partea bună este nu mai trebuie să-ți bați tu capul, pentru că au făcut-o deja Liudmila Trut (unul dintre autorii acestei cărți) și Dmitri Beliaev. Au construit câinele perfect. Atâta doar, că nu e câine, ci o vulpe. O vulpe domesticită. Au obținut-o repede – uluitor de repede, dacă ne gândim că e vorba de un organism biologic cu totul nou. Le-a luat mai puțin de șaizeci de ani – o clipită în termeni de timp evoluționistic, dacă e să comparăm cu timpul de care au avut nevoie strămoșii noștri pentru a domestici lupul. Au făcut-o în gerurile adesea insuportabile, de minus patruzeci de grade, ale Siberiei, unde Liudmila, și înaintea ei Dmitri, au derulat unul dintre cele mai lungi și mai incredibile experimente concepute vreodată în domeniul comportamentului animal și al evoluției. Rezultatul sunt niște adorabile vulpi domestice, care te ling pe față și-ți cuceresc inima.

Despre experimentul de domesticire a vulpii s-au scris multe articole, dar cartea aceasta reprezintă prima relateare integrală a poveștii. Povestea adorabilelor vulpi, a oamenilor de știință, a îngrijitorilor (adesea localnici săraci, dedicați unei munci pe care n-au înțeles-o niciodată cu totul, dar pentru care ar fi sacrificat orice), descrierea experimentelor, intriga politică, tragediile evitate la un fir de păr și tragediile care n-au putut fi evitate, poveștile de dragoste, întâmplările din culise. Toate se regăsesc în paginile acestei cărți.

Povestea începe în anii '50 ai secolului trecut și continuă până în ziua de azi, dar haideți să ne întoarcem o clipă în 1975.

Într-o dimineață limpede și rece din primăvara aceluși an, cu soarele strălucind pe zăpada rămasă de cu iarnă, Liudmila s-a mutat într-o casuță de la marginea unei ferme experimentale de vulpi, undeva în Siberia, împreună cu o vulpiță extraordinară pe nume Pușinka, ceea ce în rusește înseamnă „ghemotoc de puf”. Pușinka era o femelă frumoasă, cu ochi negri strălucitori, blăniță neagră cu vârfulurile argintii și o dungă albă pe obrazul stâng. Împlinise de curând un an de viață, iar firea ei blândă și modul de a-și manifesta afecțiunea, exact ca un câine, o făceau să fie iubită de toți cei de la fermă. Liudmila, împreună cu colegul și mentorul ei Dmitri Beliaev, decisese că era vremea să vadă dacă Pușinka era într-adevăr atât de domesticită încât să poată face fără dificultăți marele salt spre a deveni un animal de casă. Era oare posibil ca micuța vulpe să ajungă într-adevăr să trăiască în casă, alături de oameni?

Dmitri Beliaev era un om de știință vizionar, un genetician angajat în industria blănurilor, domeniu de importanță vitală pentru Rusia. La momentul când Beliaev își începuse cariera, cercetările genetice erau strict interzise. De aceea și acceptase acest post într-o unitate de creștere a animalelor pentru blană, pentru că îi permitea să-și desfășoare experimentele sub acoperirea unei munci legale. Cu douăzeci și doi de ani înainte de apariția Pușinkăi, Beliaev inițiasse un experiment fără precedent în domeniul comportamentului animal. Anume, încercase să obțină vulpi domestice, într-o tentativă de a reproduce fenomenul de transformare a lupului în câine, având însă ca punct de plecare nu lupul, ci vulpea argintie, din punct de vedere genetic rudă apropiată a lupului. Practic, dacă reușea să

transforme vulpea într-un animal cu comportament de câine, ar fi însemnat că a reușit să răspundă la vechea întrebare: oare cum s-a petrecut domesticirea? Același experiment ar fi putut furniza răspunsuri și la o seamă întregă de întrebări esențiale privind evoluția omului; în fond, nici noi nu suntem altceva decât niște maimuțe antropoide domesticite.

Fosilele pot oferi indicii cu privire la momentul și locul unde a avut loc procesul de domesticire a speciilor și, măcar în mare, la transformările care s-au petrecut în decursul aceluși proces. Ce nu pot explica însă fosilele este ce anume a declanșat procesul. Cum s-a făcut că niște animale sălbatice, care în mod normal nutresc o aversiune profundă față de contactul cu omul, au devenit suficient de prietenoase pentru ca strămoșii noștri să poată începe să le înmulțească? Cum și-au început chiar formidabilii noștri strămoși sălbatici tranziția către umanitate? Era posibil ca răspunsul să vină de la acest experiment în timp real – o tentativă de a elimina în decursul câtorva generații elementul sălbatic dintr-un animal.

Beliaev a conceput un plan îndrăzneț. Se consideră că domesticirea unei specii este un proces treptat, întins pe durata a mii de ani. Cum să aștepți rezultate de la un experiment de câteva zeci de ani?! Și totuși, iat-o pe Pușinka: o vulpe al cărei comportament semăna atât de mult cu cel al unui câine, încât venea când o strigai pe nume și putea fi scoasă la plimbare prin fermă fără lesă. O vulpe care îi însoțea pe lucrători peste tot pe unde aceștia aveau de lucru și care era încântată să iasă la plimbare cu Liudmila pe drumul liniștit de țară în lungul căruia era așezată ferma de la periferiile Novosibirskului. Iar Pușinka nu era decât una dintre sutele de vulpi domestice obținute în cursul acestui experiment.

Luând-o pe Pușinka să locuiască cu ea, în casa de la marginea fermei, Liudmila ducea experimentul de domesticire a vulpilor într-un teritoriu încă neexplorat. Cei cincisprezece ani pe parcursul cărora vulpile fuseseră înmulțite selectiv pentru a exprima caracterul docilității față de om dăduseră în mod evident rezultate. Acum, Beliaev și cu ea doreau să vadă dacă, trăind în preajma Liudmilei, Pușinka avea să dezvolte față de ea acea legătură specială care se formează între un câine și omul „lui”. Cu excepția animalelor de companie, majoritatea speciilor domestice nu dezvoltă relații strânse cu omul. De departe cea mai intensă afecțiune și loialitate se

naște între câini și stăpânii lor. De unde această diferență? Cum s-a format această legătură profundă între om și animal? Va fi necesitat timp îndelungat? E posibil să fi apărut rapid, la fel ca toate celelalte schimbări pe care le observau cei doi cercetători la vulpile lor? Cum va face o vulpe atât de blândă ca Pușinka acest pas, de a trăi în casă alături de oameni? Va accepta ca naturală tranziția sau nu?

Liudmila o alesese pe Pușinka drept companion încă din prima clipă, de când o văzuse prima oară, un puiuț drăgălaș de trei săptămâni, zbenguindu-se alături de frățiorii și surioarele ei. Uităndu-se în ochii ei, simțise o conexiune incredibilă, mai intensă decât cu oricare altă vulpe înaintea ei. La rândul ei, Pușinka manifesta un entuziasm remarcabil pentru contactul cu omul. Dădea frenetic din coadă când Liudmila sau oricare dintre lucrătorii de la fermă se apropiau de ea, scheunând de bucurie și urmărindu-i cu ochisorii ei strălucitori. În mod evident, le cerea să se oprească și să vină s-o mângâie. Adevărul e că nimeni nu-i putea rezista.

Liudmila decisese s-o ia pe Pușinka în casă după ce aceasta împlinise un an, se împerechese și era gestantă cu primul rând de pui. În felul acesta, urma să poată observa nu doar cum se acomodează Pușinka în casă, ci și dacă puii născuți în compania oamenilor vor socializa altfel decât restul puilor născuți la fermă.

Pușinka făcu cunoștință cu noua ei locuință în ziua de 28 martie 1974, cu zece zile înainte de-a naște.

Casa de 65 metri pătrați avea trei camere, o bucătărie și-o baie. Într-una din camere, care urma să-i servească drept dormitor și în același timp drept birou, Liudmila pusese un pat, o mică sofa și un birou, iar în cealaltă cameră amenajase un adăpost pentru Pușinka. Cea de-a treia cameră era gândită ca un spațiu comun, cu o masă și câteva scaune, unde Liudmila lua masa și unde se puteau aduna la o adică toți asistenții de cercetare sau alți oaspeți. Pușinka urma să fie liberă să umble prin toată casa.

În ziua când ajunse la noua ei locuință, dis-de-dimineată, Pușinka bătu toată casa, intrând și ieșind din camere, foarte agitată. În mod normal, vulpile gestante atât de aproape de termen își petrec majoritatea timpului în vizuină, dar Pușinka alerga de colo-colo, trecând fără încetare dintr-o cameră într-alta. Râcăia la rumegușul cu care era podit culcușul ei,

se puna jos câteva secunde, după care iar sărea în picioare și mai dădea o tură prin casă. Deși se bucura de prezența Liudmilei și trecea frecvent pe la ea pentru câte-o scurtă mângâiere, era evident agitată. Noua ei locuință părea a-i provoca o anxietate extremă. Nu mâncă nimic toată ziua decât o bucățică de brânză și un măr, pe care Liudmila și le adusese pentru propria-i gustare.

În după-amiaza aceleiași zile sosiră în vizită fiica Liudmilei, Marina, împreună cu prietena ei Olga. Fetele voiau să fie de față la marea mutare. Pe la ora 11 noaptea, în timp ce Pușinka se învârtea în continuare dintr-o cameră într-alta, cele trei se pregătiră de culcare. Fetele se culcară pe jos, învelite în niște pături, lângă patul Liudmilei. Spre marea lor surpriză și spre ușurarea Liudmilei, pe când fetele ațipiseră, Pușinka se strecură fără zgomot în cameră și se ghemui și ea lângă fete. Atunci se relaxă și ea în sfârșit și adormi.

După cum urma să descopere Liudmila pe parcursul multelor luni petrecute în compania Pușinkăi, micuța și drăgălașa vulpe urma să devină nu doar un animal de casă perfect adaptat, ci și un companion la fel de loial ca cel mai loial dintre câini.